

JA'HON KINOSIDA SHAXS VA JAMIYAT ZIDDIYATI: PSIXOLOGIK DRAMALAR MISOLIDA

Dilshod Salomov

"O'zbekzargarsanoati" uyushmasi

*Mahalliy ishlab chiqarish, tashkiliy ishlar va ilmiy faoliyat masalalari
bo'yicha - rais o'rinbosari*

Annotatsiya:

O'zbek tilida: *Mazkur maqolada kino san'atining shakllanishi va rivojlanishida psixologizmning tutgan o'rni tadqiq etiladi. Muallif kino san'atining texnologik taraqqiyoti sharoitida ham inson ruhiyati, uning ichki olami va ijtimoiy ziddiyatlari hamon markaziy mavzu bo'lib qolayotganini tahlil qiladi. Maqolada psixologik janrning nazariy asoslari, G. Myusterberg, N. Sokolova kabi olimlarning qarashlari hamda A. Xichkok, L. fon Trier, M. Forman va D. Aronofskiy kabi taniqli rejissorlarning asarlaridagi psixologik elementlar (travma, shaxsiyat bo'linishi, institusionalizatsiya, perfeksionizm) qiyosiy o'rganiladi. Shuningdek, psixologik filmlarning jamiyatdagi ijtimoiy-terapevtik ahamiyati yoritib beriladi.*

Rus tilida:

В данной статье исследуется роль психологизма в становлении и развитии киноискусства. Автор анализирует, как, несмотря на технологический прогресс, человеческая психика, внутренний мир и социальные конфликты остаются центральными темами кинематографа. В статье рассматриваются теоретические основы психологического жанра, взгляды таких ученых, как Г. Мюнстерберг, Н. Соколова, а также проводится сравнительный анализ психологических элементов (травма, расщепление личности, институционализация, перфекционизм) в произведениях А. Хичкока, Л. фон Триера, М. Формана и Д. Арнофски. Также освещается социально-терапевтическая значимость психологических фильмов в современном обществе.

Tayanch so'zlar:

O'zbek tilida: *kino san'ati, psixologizm, psixologik drama, shaxsiyat buzilishi, travma, institusionalizatsiya, perfeksionizm, vizuallashtirish, ichki kechinma, ijtimoiy-psixologik tahlil.*

Rus tilida: *киноискусство, психологизм, психологическая драма, расщепление личности, травма, институционализация, перфекционизм, визуализация, внутреннее переживание, социально-психологический анализ.*

XIX asrning so‘nggida san’atning yangi turi sifatida dunyoga kelgan kino san’ati so‘nggi yillarda texnologik sanoat tufayli o‘zining yangi bosqichiga ko‘tarildi va bu jarayon uzluksiz davom etmoqda. Zamonaviy texnologiyalar sabab inson tasavvurida hosil bo‘lishi mumkin bo‘lgan jamiyki hodisotlar bugun turli kompyuter grafik dasturlarida vizuallashtirilishi – insonning chegarasiz ong chizmalarini ko‘rsatishda muhim omil vazifasini bajarmoqda. Shunga qaramay, hamon insonni o‘rganish, uning ruhiyatiga nazar tashlash, muammolarini tadqiq etish kinoijodkorlar uchun dolzarbligini yo‘qotgani yo‘q. Har qanday syujet, mavzu va g‘oyaning zamirida inson obrazining kamoloti, kishi shaxsiyatida yuz beradigan o‘zgarishlar, o‘zi va atrof-muhit, jamiyat bilan aloqa hamda munosabat yotadi. Bunday filmlarda esa psixologik omil avvalgi planga ko‘tariladi. Bugungi global dunyo, tezlashib borayotgan ijtimoiy jarayonlar, turli qarashlar qarama-qarshiligi, ma’naviyat va moddiy o‘rtasidagi tanlov, shaxsning o‘zligini anglashi, jamiyatdagi o‘rnini topishga bo‘lgan ehtiyoji – kishilar ruhiyatidagi o‘zgarishlarga sabab bo‘lib, bu taloto‘p dunyoda inson atalmish ulug‘ nomga ega bo‘lishning mashaqqatini oshirmoqda. San’at – ijtimoiy ong va inson faoliyatining o‘ziga xos shakli bo‘lsa, kino san’ati – sintetik, boshqa san’at turlarining umumlashmasini tashkil etib, inson taqdiri, qismatini real aks ettirishdagi eng salohiyatli sohalardan biriga aylanib ulgurdi. Bugun psixologik filmlar – jamiyatga har qachongidan zarur bo‘lib, chuqur depressiyaga tushgan, o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri chamalolmay, tushkunlik kayfiyatidan chiqolmayotgan, turli muammolariga yechim izlab, yo‘lidan adashgan, illatlar orttirgan odamlar ongini tuzatish, ularga umid berish, hayotiy voqealar orqali ishonchini yuzaga chiqarishda muhim omil hisoblanadi.

Psixologik film – psixologik elementlarga urg‘u beradigan, kino san’atining kichik janri bo‘lib, u o‘zida boshqa janrlarni birlashtirishi mumkin. Psixologik filmlar o‘smirlik muammolari, ajrashish, rad etilish, nogironlik, jinsiy hayot, ruhiy kasalliklar, turli stresslar, zo‘ravonlik kabi mavzuli elementlarni o‘zida tasvirlab, insonning shaxsiy va ijtimoiy muammolarini ko‘rsatadi. Mazkur yo‘nalishning taniqli kinoijodkorlari sifatida Lars Fon Trier, Andrey Tarkovskiy, Akira Kurosava, Bernardo Bertoluchchi, Ingmar Bergman, Darren Aronofskiy o‘z ijodiy ishlari bilan dong taratishgan.

Kinoshunos N.P.Sokolova o‘zining “Kino nazariyasi va tarixi” asarida film janrlarini dramatik, epik, lirik guruhlariga bo‘lib, ularni ham alohida ajratadi, xususan, ular psixologik, komediya, sarguzasht janrlari bo‘lib, ularning umumiy xususiyatini dinamik rivojlanishiga bog‘laydi. “Psixologik janrdagi filmlarda qahramonning характери, shaxsiyatini o‘rganishni asosiy masala”⁴¹, deb ko‘rsatadi.

1907-yilda Italiyada o‘z davri uchun birinchilardan sanalgan J.Papinning “Kinematograf falsafasi”, E.De Amechisning “Intelektual kinematograf” singari ishlari chop etilgan. 1908-yil R.Kanudo kino va boshqa san’atlarning o‘zaro qardoshligiga bag‘ishlangan ilk izlanishlarini e’lon qildi. Shu yilning o‘zida

⁴¹ Соколова Н.П. «История и теория кино». Тюмень-2007. 25 с.

chexiyalik filolog V.Telli fransuz faylasufi A.Bergson tomonidan tadqiq etilgan “davomiylik” tushunchasi asosida kinoga oydinlik kiritishga harakat qiladi. Kinematograf tafakkur bilan bog‘liqligi, uning inson ongiga ta’sir etish xususiyatlarini amerikalik faylasuf va psixolog G.Myusterberg o‘zining “Fotopyesa. Psixologik tadqiqot” kitobida o‘rgangan. Germaniyada V.Eggeling, X.Rixter, L.Moxoy-Nadem tomonidan “maqsadsiz kino” nazariyasi ishlab chiqilib, unga javoban Fransiyada ham “toza” kino nazariyasi (A. Shomet, J. Sharansol, F. Leje) tadqiq etildi. Mazkur nazariyalarda kino go‘yo tasvir chog‘idagi batafsil obraz tili sifatida tushunilgan. Ushbu avangard kino nazariyalarining kino “tili” va psixologik mohiyatini tadqiq etish bilan parallel ravishda davom etgan va ko‘p hollarda ularga tayangan. 20-yillarga xos bo‘lgan kinoobrazning universal psixologik xarakteriga urg‘u berish, uning inson psixikasi tubigacha kirib borish imkoniyatlari kinoobrazni tasavvur modeli, g‘ayrushuriy til sifatida ko‘rsatuvchi kinoning psixoanalitik nazariyasida ham o‘z aksini topadi. Umumiy olganda bu davrning psixologiyaga oid nazariyalari kinoning umum harakteriga ko‘ra tomoshaviy obrazlarga asoslanuvchi universal kommunikatsiya vositasi ekaniga tayangan.

Psixologik filmlarning asosiy mezoni shundan iboratki, u harakatlarni emas, balki insonning ichki holatini, ichki kechinmalarini tasvir orqali ochib beradi. Psixologik filmlarni ikki asosiy yo‘nalishga ajratish mumkin, bular – lirik psixologiya va ijtimoiy psixologiyadir. Lirik psixologiyada – shaxs taqdiriga urg‘u berilsa, ijtimoiy psixologiyada shaxs va jamiyat munosabatlariga e’tibor qaratiladi.

Shu o‘rinda, psixologizm atamasi turlicha ta’riflarga ega. Rus adabiyotshunosligi terminlari qomusida “Psixologizm – qahramonlar ichki olami, ularning o‘y-xayollari, orzu-umidlari, iztiroblarining chuqur va batafsil tasviri”⁴², Ginzburg esa “... ko‘ngil olami ziddiyatlarining chuqur tadqiqi”⁴³, deya ta’riflasa, Yesin psixologizmni keng va tor ma’nolari mavjud ekanligiga to‘xtalib o‘tadi⁴⁴. Keng ma’noda inson hayotini tarannum etuvchi va harakterini tasvirlovchi barcha san’at turlarining xususiyati tushunilsa, tor ma’noda inson ichki olamidagi hayot va jarayonlarning, ichki ziddiyatlarning tasviri tushuniladi.

Psixologik dramalar - bu qahramonlarning ichki kurashlari va hissiy holatiga qaratilgan filmlar. Psixologik dramalar ham o‘z o‘mida shakl va mazmun jihatdan turlarga bo‘linadi:

Trillerlar – bunday filmlarda ko‘pincha xavf ostida qolgan va omon qolish uchun yolg‘on, sir va xiyonatdan iborat murakkab yo‘lni bosib o‘tishi kerak bo‘lgan qahramon ishtirok etadi;

⁴² Гинзбург, Л. Я. О психологической прозе. О литературном герое. СПб.: Азбука, 2016.

⁴³ Литературная энциклопедия терминов и понятий ; под ред. А. Н. Николюкина. М.: 2001 (<https://www.academia.edu/37372082/>).

⁴⁴ Есин А. Б. Психологизм русской классической литературы : учебное пособие. — М. : Флинта : Наука, 2011.

Xarakterlarni o'rganish – personajlarni o'rganish – bu qahramonlarning ichki hayotiga e'tibor qaratadigan, ko'pincha motivatsiyalari, istaklari va qo'rquvlarini o'rganadigan filmlar. Bu filmlarda bitta bosh qahramon yoki butun bir jamoa ishtirok etishi mumkin va ular ko'pincha qahramonlarning hissiy ta'sirchanligini yetkazish uchun o'z aktyorlarining kuchli ijrosiga tayanadi;

Travma hikoyalari – jarohatlar haqidagi hikoyalar – bu travmaning inson ruhiyatiga ta'sirini o'rganuvchi filmlar. Bunday kinoasarlarda zo'ravonlik yoki yo'qotish kabi travmatik hodisani boshdan kechirgan qahramonlar ishtirok etishi mumkin va ular ko'pincha bu tajribalarning uzoq muddatli psixologik ta'sirini o'rganadilar;

Ekzistensial dramalar – ekzistensial dramalar ma'no, maqsad va o'ziga xoslik mavzularini o'rganuvchi filmlardir. Bunday kinokartinalarda borliqning tabiati va ularning dunyodagi o'rni haqidagi savollar bilan kurashayotgan qahramonlar ishtirok etishi mumkin va ular bu mavzularni yetkazish uchun ko'pincha ramziylik va metaforadan foydalanadilar;

Aqlni chalg'ituvchi hikoyalar – tomoshabinning voqelikni idrok etishini shubha ostiga qo'yadigan va ko'pincha murakkab, to'g'ri chiziqli bo'lmagan hikoyalarni aks ettiruvchi filmlardir. Bu filmlarda ruhiy kasallik, gallyusinatsiyalar yoki ong holatining boshqa shakllari bilan kurashayotgan qahramonlar ishtirok etishi mumkin.

Umuman olganda, psixologik dramalar xilma-xil va murakkab janr bo'lib, ular ko'pincha inson tajribasining eng chuqur va universal tomonlarini o'rganadi. Mazkur tanlangan dissertatsiya mavzusi nuqtai nazariga ko'ra, psixologik ziddiyatlar ikkiga bo'lingan:

1. Psixologik dramalarning eng keng tarqalgan mavzularidan biri bu o'z-o'zini kashf qilish va o'zini o'zi qabul qilish uchun kurashdir. Qahramonlar ko'pincha o'zlarining shaxsiyatlarini, o'tmishdagi tajribalari yoki shaxsiy e'tiqodlari va qadriyatlarini bilan bog'liq muammolar bilan kurashadilar. Ular o'z his-tuyg'ulari bilan murosaga kelish yoki dunyodagi o'z o'mini tushunishga qiynalayotgan bo'lishi mumkin.

2. Psixologik dramalarda shaxsning jamiyat bilan kurashishi. Ushbu filmlar odamlar va ular yashaydigan jamoalar o'rtasidagi murakkab va ko'pincha to'la-to'kis munosabatlarni o'rganadi. Psixologik dramalarning eng keng tarqalgan mavzularidan biri bu qabul qilish va tegishli bo'lish uchun kurashdir. Qahramonlar o'zlarining shaxsiyati, ijtimoiy mavqei yoki jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq muammolar bilan kurashayotgan bo'lishi mumkin. Ular o'zlarini begonalardek his qilishlari, dunyoda o'zaro aloqa va maqsadni topishga qiynalayotgan bo'lishlari mumkin. Psixologik dramalardagi yana bir keng tarqalgan mavzu – bu muvofiqlik va ijtimoiy meyorlarga qarshi kurash. Qahramonlar o'zlarining shaxsiy e'tiqodlari va qadriyatlarini bilan bog'liq muammolar bilan kurashayotgan bo'lishi mumkin yoki ular konformistik jamiyat bosimiga qarshi turish uchun kurashayotgan bo'lishi ham mumkin. Bu kurashlar ayniqsa shiddatli bo'lishi va ko'pincha inson ruhiyatining murakkab va

nozik tasvirlariga olib kelishi mumkin. Ushbu mavzulardan tashqari, psixologik dramalar ham adolat va tenglik uchun kurashni o'rganishi mumkin. Qahramonlarni kamsitish, tengsizlik yoki ijtimoiy adolatsizlik bilan bog'liq muammolar bilan kurashayotgan bo'lishi mumkin. Ular erkinlik va avtonomiyalarini cheklashga intilayotgan kuchli institutlar yoki jamiyat normalariga qarshi kurashayotgan bo'lishi mumkin. Umuman olganda, psixologik dramalarda shaxsning jamiyat bilan kurashi - umumiy mavzudur. Ushbu filmlar inson tabiati va inson tajribasi bilan bog'liq murakkab va nozik masalalarni o'rganuvchi kuchli va o'ylantiruvchi bo'lishi mumkin. Ular bizni o'z e'tiqodimiz va qadriyatlarimizga shubha qilish va atrofimizdagi dunyoni chuqurroq tushunishga ilhomlantirishi mumkin.

Jahon kinematografiya san'atida juda ko'plab psixologik filmlar yaratilgan. Ular orasida Alfred Xichkokning "Psixo" kinokartinasini mazkur yo'nalishda tasvirga olingan ilk filmlardan biri hisoblanadi. Rejissorning psixologiyaga bo'lgan qiziqishi tufayli, u o'z kinoasarida inson ruhiyati holatini anglab, shaxs xatti-harakatlarini tushunishga harakat qilgan. "Psixo" filmi ilk daqiqalaridanoq o'zining mistik muhiti va mavhumlik sukunati bilan tomoshabinni o'ziga jalb etadi. Mazkur filmida kinorejissor tomoshabin uchun umumiy xulosa taqdim etmaydi, aksincha, subyektiv, ya'ni barcha alohida xulosaga kelishini istaydi. Qahramonlardagi nevroz va psixologik nomutanosiblik bunga imkon beradi. Xichkokning "Psixo"sida shaxsiyatning buzilishi va chuqur tashvishli o'tmish bilan kurashayotgan Norman Beytsning murakkab va muammoli hayoti tasviriga guvoh bo'lamiz. Beytsning shaxsiyatidagi muammo film syujetining markaziy elementi hisoblanib, Beytsni qiynaydigan asosiy masala – uning bir nechta shaxsiyatga ega bo'lishidir. Filmida Beyts ikki xil shaxsiyatni namoyon etadi: o'zi va vafot etgan onasining. Onasining shaxsiyati uning hayotida hukmron kuch bo'lib, uni zo'ravonlik qilishga undaydi. Beytsning shaxsiyati va onasi o'rtasidagi bu ziddiyat film davomida keskinlik bezovtalik hissini keltirib chiqaradi. Film davomida tomoshabin Beytsning chuqur tashvishli o'tmishiga guvoh bo'ladi, unga ko'ra ona qahramonimizni keragidan ortiq nazoratda ushlab, ko'p haqorat qilardi. Bu Beytsda aybdorlik hissining ortishiga sabab bo'ladi. Bu travma esa uning shaxsiyatidagi muammolarni keltirib chiqardi. Bundan buyog'iga u o'z dardini yengishi va onasining zo'ravonligidan o'zini himoya qilish uchun muqobil shaxsiyatni yaratadi. Xichkok "Psixo" filmida har bir insonda mavjud bo'lgan yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi ongli va ongsiz kurashni tasvirlashga intiladi. Filmdan olinadigan asosiy xulosalardan biri bu ruhiy kasallikning asosiy sabablarini tushunish va bartaraf etish muhimligidir. Ruhiyatida muammosi bor insonlar uchun eng asosiy beriladigan yordam esa, ularning travmasini bartaraf etishdir. Xichkok "Psixo" filmida odamlarning o'zlarida yashirishga yoki e'tibor bermaslikka harakat qiladigan qorong'u tomonlar borligi haqidagi fikrni o'rganadi. Bu qorong'u tomon, agar u tan olinmasa va hal qilinmasa, xavfli bo'lishi mumkinligini ko'rsatishga urinadi.

Taniqli kinorejissor Lars fon Trier tomonidan 2000-yilda tasvirga olingan “Zulmatdagi raqqosa” (“Танцующая в темноте”) filmida AQShda yashovchi chexiyalik muhojir Selma haqida hikoya qilinadi. U ko‘z kasalligidan aziyat chekib, oxir-oqibat ko‘r bo‘lib qoladi. Uning musiqiy filmlarga bo‘lgan muhabbati va yorqin tasavvuri o‘zining qorong‘u voqeligidan ajratib turadi. Uning hayotida muammolar ketma-ket ro‘y bera boshlaydi: ko‘zi ojizlik, farzandini ta‘minlash uchun kurash, qamoqqa olinishi... Bu holatlar Selmaning ruhiyatiga ta‘sir qilib, u atrofdagi dunyodan uzoqlasha boshlaydi. Uning yagona tasallisi musiqiy asarlar bo‘lib, bu unga xayol va tasavvur dunyosiga qochish imkonini beradi. Selma o‘z tasavvuri orqali hatto kurashlar ichida ham quvonch va go‘zallik lahzalarini topa oladi. Biroq, film davom etar ekan, uning xayoloti voqelik bilan loyqalana boshlaydi. Fantaziya va voqelik o‘rtasidagi chegaralarning hiralashishi travmani boshidan kechirgan kishilar uchun umumiy kurash mexanizmi bo‘lib, u “Zulmatdagi raqqosa”da yurakni ezuvchi aniqlik bilan tasvirlangan. Selmaning shaxsiyati uning musiqiy filmlarga bo‘lgan muhabbati va onalik roli bilan chambarchas bog‘liq. Biroq, uning ahvoli tobora og‘irlashib borar ekan, u o‘zini his qilishga shubha qiladigan tanlov qilishga majbur bo‘ladi. Uni jinoyat bilan ayblashganda, Selma o‘zini va o‘g‘lini qutqarish uchun o‘zining ahloqiy qoidalariga xiyonat qilish yoki yo‘qligini hal qilish kerak. Film mazmunan inson qiyinchiliklarga duch kelganda, hatto oqibatlari og‘ir bo‘lsa ham, o‘z qadriyatlariga qarshi bormaslik va o‘zini his qilish muhimligi haqida. “Zulmatdagi raqqosa” filmi bir qator murakkab psixologik xususiyatlarni aks ettiruvchi kuchli va hissiy jihatdan halokatli filmdir. Film inson ruhiyatining hatto tasavvur qilib bo‘lmaydigan qiyinchiliklarga qaramay, chidamliligidan dalolat beradi.

Kinorejissor Milosh Formanning “Kakku uyasi uzra parvoz” kinokartinasini 1975-yilda tasvirga olingan psixologik drama bo‘lib, film qamoqdan qochish uchun o‘zini aqldan ozgan qilib ko‘rsatib, ruhiy kasalxonaga yuborilgan Rendel MakMyorfi haqida hikoya qiladi. Kinoasarda institusionalizatsiya ta‘siri, hokimiyat va nazorat uchun kurash, voqelik va tasavvur o‘rtasidagi chegaralarning xiralashishi kabi bir qator psixologik xususiyatlar tasvirlangan. Shu o‘rinda institusionalizatsiya atamasiga ta‘rif bersak, institusionalizatsiya deganda shaxslarni uzoq vaqt davomida qamoqxona, shifoxona yoki qariyalar uyi kabi muassasalarga joylashtirish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon shaxsning o‘zini o‘zi va vakolatlilikini his qilishiga chuqur ta‘sir ko‘rsatishi mumkin, chunki ular muassasa qoidalari va tartiblariga moslashishga majbur. Institusionalizatsiya avtonomiyaning yo‘qolishiga, kuchsizlik hissi va jamiyatda mustaqil faoliyat ko‘rsatish qobiliyatining pasayishiga, ba‘zi hollarda esa institusionalizatsiya ruhiy va jismoniy salomatlikning yomonlashishiga ham olib kelishi mumkin, chunki shaxslar ijtimoiy o‘zaro ta‘sir, rag‘batlantirish, o‘sish va rivojlanish imkoniyatlaridan mahrum bo‘ladi. “Kakku uyasi uzra parvoz” filmida ayni shu holatning inson ruhiyatiga ta‘siri tasvirlanadi. Filmidagi bemorlar o‘z erkinligidan mahrum bo‘lgan, qat’iy qoidalar va tartiblarga rioya qilishga majbur, shunday

nosogʻlom muhit yuzaga kelgan muassasaga qamalishning noinsoniy oqibatlari koʻrsatiladi. MakMyorfi ushbu jarayonga isyon qiluvchi sifatida kirib keladi. Chunki, u palata qoidalariga rioya qilishni rad etadi. Boshqa bemorlarni esa, ular allaqachon unutgan shaxsiyatini uygʻotishga intiladi. Biroq voqealar davom etar ekan, MakMyorfi tizimni yengolmasligini tushuna boshlaydi. Filmda bir qancha tushlar ketma-ketligi va gallyusinatsiyalar mavjud boʻlib, ular qahramonlarning ichki ruhiy holatini yoritishga xizmat qiladi. MakMyorfining qochish va qoʻzgʻolon haqidagi tasavvurlari uning muassasadagi cheklovlardan xalos boʻlish istagini ifodalasa, bemorlarning baliq ovlash gallyusinatsiyasi ularning erkinlik va xotirjamlikka intilishidan darak. MakMyorfi xarizmatik va isyonkor xarakterga ega. MakMyorfining boshqa bemorlar bilan oʻzaro munosabatlari doʻstlik va hamjihatlik tuygʻulari bilan ajralib turadi. Chunki, u umumiy maqsad va jamoani yaratishga intiladi. Biroq kuchlarning nomutanosibligi oʻz taʼsirini oʻtkazmay qolmaydi. Mazkur kinoasar inson shaxsiyati uchun muhim boʻlgan baʼzi xulosalarni taqdim etadi. Masalan, individuallikning ahamiyati, bu toʻlaqonli hayot kechirish uchun oʻz-oʻzini anglash va oʻz ixtiyorini saqlab qolish zaruriyati, ichki kuch va chidamlilikning ahamiyati, film qahramonlari bir qancha ogʻir qiyinchiliklarga duch kelishga majbur boʻladilar, ichki qatʼiyat va chidamlilikni saqlab qolganlar esa bu mushkulotlarga bardosh beroladilar. Umuman olganda, “Kakku uyasi uzra parvoz” filmi Amerika kinosining klassikasi sifatida eʼtirof etilgan.

Darren Aronofskiyning “Qora oqqush” (“Black swan”) filmi – inson ruhiyatining nozik tomonlari va tashqi tazyiqlar sharoitida oʻzlikni saqlab qolish muammolarini oʻrganuvchi psixologik triller. Kinokartina Chaykovskiyning “Oqqoʻsh koʻli” spektaklida bosh rolni ijro etayotgan isteʼdodli balerina Nina Sayers haqida. Filmning asosiy psixologik jihatlaridan biri – shaxsiyat mavzusidir. Film davomida Nina oʻzining yangi qirralarini ochib, oʻzini kashf etishdek ogʻir jarayonni boshidan oʻtkazadi. Nina balerina sifatida nozik va goʻzal, texnik tomonlama ham mahoratli, biroq qora oqqush roli u uchun yangilik. U qora oqqush obrazini chuqurroq oʻrganishga kirishar ekan, oʻziga xosligi bilan aloqani yoʻqota boshlaydi va oʻzi tasvirlayotgan personajga berilib ketadi. Ninanig onasi ham sobiq balerina boʻlib, u oʻzining amalga oshmagan orzularini qizida koʻrishni istaydi. Natijada, Nina oʻz istaklari haqiqatdan ham oʻzinikimi yoki bu shunchaki onasining xohish-istaklarining aksimi, degan savolga duch kelishga majbur boʻladi. Kinoasardagi yana bir muhim psixologik jihat bu perfeksionizm mavzusi. Perfeksionizm – mukammallikka tinimsiz intilish va benuqson natijalarga erishish istagi bilan ajralib turadigan shaxsiy xususiyatdir. Perfeksionist tendensiyalarini namoyon etadigan odamlar koʻpincha oʻzlarini tanqid qiladilar va imkonsiz darajada yuqori darajalarga moslashishga intiladilar. Film davomida Nina oʻz sanʼatida ham, shaxsiy hayotida ham tinimsiz mukammal boʻlish uchun harakat qiladi. Bu esa bir qator salbiy oqibatlarga olib keladi. Nina obrazi orqali film tashqi bosim, xususan, baletning raqobatbardosh va

keskin dunyosi kontekstida o'zini anglashni saqlab qolish muammolarini o'rganadi. Film shuningdek, perfeksionizmning xavf-xatarlariga ham urg'u beradi, ayniqsa, boshqalarni rozi qilish yoki jamiyatning talablarini qondirish istagidan kelib chiqqanida. Filmdan anglanadigan asosiy xulosa – kamolotga intilish maqsadida meyardan oshmaslik, o'z ehtiyojlari va farovonligi asosiy sanash ham muhim hisoblanadi. Film insonning ahvolini mohirlik bilan o'rganadi hamda kinoning murakkab va nozik g'oyalarini yetkazish qudratidan dalolat beradi.

Xulosa o'rnida, psixologik filmlar inson ongi va his tuyg'ulari haqida tushuncha berib, o'zlik va atrofni yaxshiroq tushunishimizga yordam beradi. Inson o'zini anglashi bugun har qachongidan muhim, atrof-muhit, jamiyat bilan muloqotga kirisha olishi esa uning ezgu ishlarni amalga oshirishida qulay zamin yaratadi. Aks holda ruhiyatda sodir bo'ladigan evrilishlar salbiy ahamiyat kasb bu turli fojialarga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirzayev S. **O'zbek kinosi: tarix va zamonaviylik.** – Toshkent: Fan, 2016.
3. Abduqodirov A. **Kino san'ati va badiiy tafakkur.** – Toshkent: O'zbekiston, 2014.
4. Salayev F. **Zamonaviy o'zbek kinosida badiiy izlanishlar.** – Toshkent: Akademnashr, 2019.
5. Yuldasheva N. **San'at va jamiyat: ijtimoiy-madaniy tahlil.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.